

УДК 821.162.1.09

Луїза Оляндер
Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки

СВІТ І ЛЮДИНА В ЕПІСТОЛЯРІЇ ЮЛІУША СЛОВАЦЬКОГО: «LISTY DO MATKI» («ЛИСТИ ДО МАТЕРІ»)

У статті розглядається бачення Ю. Словацьким світу і людини, що знайшло своє вираження в листах поета до матері. Всебічно через поетику характеризується специфічна манера зображення людей, місцевості, стану природи, подій. Аналізуються когезійні зв'язки між різними формами присутності адресанта в текстах «Листів до матері»: Я (син) — ти (мати) — ми (син, мати та ін.) — хронотоп. Визначаються шляхи самопізнання і саморозкриття поета, висвітлюється роль сповіді та інтимності вражень від простору в розумінні автором самого себе у взаємодії з людським, природним та історико-культурним середовищем.

Ключові слова: адресант, адресат, альтруїзм, інтертекст, інтенція, креативність, портрет, світогляд, структура, хронотоп, Я / Інший.

Y. Slovatskyi's vision of a world and a man which is expressed in the poet's letters to his mother is examined. Specific way of depicting the people, places, nature, events is characterized through poetics. Cohesive relationships between different forms of the sender presence in the texts of «Letters to Mother» are analyzed: I (son) — you (mother) — we (son, mother, etc.) — chronotop. The ways of the poet's self-knowledge and self-disclosure are determined, the role of confession and intimacy impressions of the space, understanding himself in interactions with the human, natural, historical and cultural environment is described.

Keywords: sender, recipient, altruism, intertext, intention, creativity, portrait, ideology, structure, chronotop, I / Other.

Artykuł rozważa o percepcji świata i człowieka przez Juliusza Słowackiego na podstawie analizy listów poety do matki. Podany jest całokształt charakterystycznych cech specyficznego sposobu przedstawienia ludzi, miejscowości, stanu przyrody, wydarzeń. Analizowane są spójne związki między różnymi formami obecności nadawcy w tekstach «Listów do matki»: Ja (syn) — ty (matka) — my (syn, matka i in.) — chronotop. Wyznaczone są też drogi samopoznania i samorealizacji poety, nazywana jest rola spowiedzi i intymności wrażeń przestrzennych w rozumieniu autora samego siebie pod wpływem społecznego, przyrodniczego i historyko-kulturalnego środowiska.

Słowa-klucze: nadawca, odbiorca, altruizm, intertekst, intencja, kreatywność, portret, światopogląd, struktura, chronotop, Ja / Obcy.

Актуальність порушеної в статті проблеми є очевидною, тому що, незважаючи на величезну кількість праць, присвячених Ю. Словацькому, — серед яких сьогодні не можна не згадати добрим словом двотомну книгу Антоні Малецького (1821–1913) «Juliusz Słowacki: jego życie i dzieła w stosunku do współczesnej epoki» (1866–1867), що була високо оцінена І. Франком [6, с. 135–137], — поза межами уваги дослідників залишається концептуальний образ світу і людини, котрий постає зі сторінок листів поета до матері. Розкриваючи тему, визначену в заголовку статті, потрібно зацентувати увагу на тих можливостях, які дає глибока щирість

Ю. Словацького для пізнання природи людини — в тому числі для її філософського осмислення і зародження нових інтенцій.

Мета статті полягає в тому, щоб через поетику охарактеризувати образ світу і людини в листах Ю. Словацького до матері, розкрити шляхи самопізнання і саморозкриття поета; уявивши ключову роль *сповіді* та *інтимності вражень* від простору в розумінні поетом самого себе у взаємодії з людським, природним та історико-культурним середовищем, визначити специфічний внесок поета в осмислення *Буття*, у збагачення змісту філософського поняття *присутності*.

У «Листах до матері» (1809–1849) Ю. Словацького, що позначаються надзвичайною стильовою виразністю, суб'єктивно-об'єктивна картина світу і людини в ньому розкривається *безпосередньо* передусім в яскраво зображеному в них часопросторі (хронотопі) і *опосередковано* у вірогідних інтенціях реципієнта, котрий, аналізуючи текст, уявляє світогляд поета і його епоху крізь призму свого часу і через виявлені ним смисли, що виникають у результаті розмислів над взаємодією між різнобічними характеристиками в епістолярії такого явища, як *присутність* і категорією *присутності* у філософських концепціях.

Простір, час його сприйняття (1831–1845) та духовні відносини з ним відіграють надзвичайно важливу роль у стосунках польського поета з різноманітними проявами *Буття*. Осмислення цього культурного феномену крізь призму ХХІ ст. дозволяє, з одного боку, відчутти історичну дистанцію між уявленнями дійсності і людини Ю. Словацьким, одним з авторитетніших представників польського народу, якого вважали *віщуном*, та поглядами нашого сучасника; з іншого — визначити те, що залишається неминущим. Насамперед вражає не лише широта, а й сам принцип охоплення письменником європейського континенту. В листах образ Європи першої половини ХІХ ст. створюється Ю. Словацьким через об'єктивні описи, роздуми, симпатії та антипатії до тих чи інших осіб, через враження від знакових для історико-культурних процесів місць — Парижа, Неаполя, Варшави, Дрездена, Женеви та ін., через інтер'єри, побутові реалії (одяг, меблі, ціни), через розваги, прізвища видатних і пересічних постатей часу, через музику, театральні вистави, живопис, літературу тощо.

У листах актуалізовані всі види простору — це простори Польщі, Кременця — «малої батьківщини», — пам'яті, душі, історії, чужих країн, саду, культури, мистецтва тощо. Особливе місце посідає простір Святої Землі.

Аналізуючи роман Я. Івашкевича «Księżyc wschodzi» («Місяць сходить»), О. Сухомлинов звернув увагу на те, що *проблема самопізнання пов'язана з креацією* — цілісним і універсальним світосприйняттям — *багатозначного та різнорідного художнього простору*, котрий у свою чергу не може бути розглянутий у відриві від героя і всієї системи образів [4, с. 110]. Однак це положення дослідника набуває більш широкого значення, бо воно спрямовує на розгляд художнього простору в таких його відношеннях із героєм не лише в інших авторів, а й в інших жанрах. Методологічний характер висловленої О. Сухомлиновим думки очевидний. І вона має бути врахована при розкритті теми *самопізнання і пізнання світу* Ю. Словацьким у листах польського поета до Саломеї Словацької-Бекю (1792–1855).

Специфіка підходів Ю. Словацького до *простору* виражається в тому, що, описуючи краєвиди, поет ставив собі за мету не стільки зупинити *чудову мить* — хоч і це мало велике значення, — скільки у візуальний спосіб створити для матері ефект її *присутності* поряд із сином. У цьому відношенні є характерним лист з Італії від 20 червня 1836 р.

[List 49] Neapol, 20 czerwca 1836 r.	[Лист 24] Неаполь, 20 червня 1836 р.
<p>Wystaw sobie brzeg zabudowany domami w kształcie wielkiej litery E, z przydaniem kaligraficznego ogonu pod spodem E: Na szczycie tej litery stoi Wezuwiusz — na pierwszym ząbku latarnia morska — na niższym, drugim załamaniu się litery, naprzeciw Wezuwiusza, nasz dóm; cały zaś ogon ciągnący się dalej zabudowany wielkimi domami, zamieszkanymi przez najmodniejsze figury, nazywa się Chiają. Wyjechawszy na morze, wykąsy brzegowe nikną i miasto wydaje się wielkim białym półksiężycem.</p> <p>[3, с. 232]</p>	<p>Уяви собі берег, забудований будинками у формі великої літери Е, з каліграфічним хвостиком внизу E: на горі літери стоїть Везувій, на першому зубчику маяк, на нижчому, другому згинові літери, напроти Везувія — наш дім, а весь той хвіст, що тягнеться далі, забудований будинками, в яких живуть наймодніші фігури, називається К'я. Впливши у море, бачимо як берегові виїмки зникають і місто видається великим білим півмісяцем.</p> <p>[3, с. 122–123]</p>

Аналіз цього текстового фрагменту доводить, що на поверхні картини розкривається деталізований вид Неаполя, зображеного зі сторони моря. Поступово віддаляючись від берегу, захоплюючись широкою неапольською панорамою — «*miasto wydaje się wielkim białym półksiężycem*», — Ю. Словацький начебто запрошує матір розділити з ним його естетичні почуття, що виникли в нього в цю мить улітку 1836 р. Змальовуючи яскраво-барвистий, казково-романтичний образ італійського міста — «*wszystko kolorowe jak bańka z mydła*» [3, с. 233], поет водночас складає в материнській уяві образ того навколишнього середовища, яке оточує його: ось перед ним королівський замок, ось він бачить багато військових, гарно і різнобарвно одягнутих, — «*mnóstwo wojska ładnie i różnobarwnie ubranego*» [3, с. 222–233] — чує музику... Але, якщо врахувати весь контекст листів Ю. Словацького до матері, то в підтексті цього уривку, як і в багатьох інших описах, приховано бажання поета співпереживати все бачене разом із нею. Йдеться про «організацію» *присутності* найближчої духовно людини тут і тепер, яка в цей момент *фізично відсутня*. В особистому листі, без будь-яких спеціальних намірів, поетові — майже підсвідомо — вдається визначити художньо-документально філософський аспект типового психологічного стану людини, парадоксально обумовленого *присутністю відсутнього*. Цей психологічний феномен постає під пером поета в різних екзистенційних проявах *Буття*. Завдяки яскраво вираженій широті автора в листах порушена ним проблема *присутності відсутнього* набуває

особливих духовних ознак, а сам термін, своєрідно матеріалізуючись, починає взаємодіяти з метафізичними трактуваннями *присутності* в філософії, де це поняття виражено в абстрактній формі. У такий спосіб створюється парадигма відношень: з одного боку, об'єктивація терміна *присутність* (*Буття*), який означає те, що сприймається, осмислюється; з другого — суб'єктивація поняття *присутність* (суб'єкт), що вказує на того, хто сприймає, переживає, осмислює. Розмірковуючи про *Буття*, Мартін Гайдеггер зауважив:

«Воспоминание о начале истории, в которой бытие открылось мысли греков, может показать, что греки очень рано осмыслили бытие сущего как *присутствие присутствующего*» (курсив мій. — Л. О.) [5, с. 32].

Таке осмислення «*буття сущого як присутності того, що є присутнім*» відбувалося в душі Ю. Словацького, котрий мав гостру духовну потребу, щоб усе бачене було співпережитим разом із матір'ю, яка є певною мірою його alter ego. Цей феноменальний факт своєю значущістю виходить за біографічні межі однієї особи і слугує цінним матеріалом для пізнання психології людини.

Загальнолюдська цінність вираженої Ю. Словацьким потреби в співпереживанні полягає в тому, що вона, незважаючи на стильову художність текстів, не є фікційною, що вона носить ознаки документальності, бо ґрунтується на реальних нерозривних духовних зв'язках поета зі своєю матір'ю. Ю. Словацький, як О. Блок і В. Короленко, гостро відчував материнську душу на великих відстанях:

[List 35] D. 13 lipcja 1834 r., Genew[a]	[Лист 35] Женева, 13 липня 1834 р.
«Mamo moja, czasem gorące zachcenie obaczenia Ciebie — czasem mimowolne drżenie, przeczucie jakby nieszczęścia». [3, с. 194]	«Мамо моя, часом — гаряче бажання побачити тебе, часом мимовільне тремтіння — якби передчуття нещастя». [3, с. 79]

Як відомо, дещо подібне, відбувалося й з О. Блоком.

Так само Саломея Словацька-Бекю, як і Олександра Андріївна Кублицька-Піотух, і Евеліна Йосипівна Короленко, відчувала душу свого сина. Простір, який розділяв Ю. Словацького з Саломеєю Словацькою-Бекю, не позбавляв їх обох відчуття духовної *присутності відсутнього*. Цим пояснюються когезіальні зв'язки (прилипання) між різними формами *присутності* адресанта в текстах «Листів до матері»: Я (син) — ти (мати) — ми (син, мати та ін.) — *хронотоп* постають єдиним і нерозривним цілим. І хоча епістолярій не є художнім витвором, описаний в ньому *часопростір* і *простір* не можна розглядати поза духовним станом Ю. Словацького — своєрідного ліро-епічного героя своїх листів — і системою змальованих поетом образів-характеристик, образів-портретів, індивідуальних і групових, котрі несуть ознаки історичної епохи. Тільки тоді, коли все це буде розглянуто в комплексі, проясниться повною мірою глибинний — загальнолюдський і водночас своєрідний — смисл у тій частині когезіальних зв'язків, які виражені в парадигмі Я (син) — ти (мати) і які за цих умов свідчать про нерозривність духовного ми. Але фізична відсутність такого ти є важкою реальністю для психіки Я, котре закономірно намагається «компенсувати» відсутність ти пошуками його

слідів у своєму сучасному просторі, що й спостерігається в епістолярії Ю. Словацького.

[List 5] 6 lipca 1831 r., Drezno	[Лист 5] Дрезден, 6 липня 1831 р.
«Ileż razy chodząc po ulicach, starałem się domyślić, w jakim Mama mieszkałaś hotelu, i zdaje mi się, że pod “Goldene Kröne” — złotą koroną — czy zgadłem?» [3, c. 149]	«Скільки разів, блукаючи вулицями, я намагався здогадатись, в якому готелі мешкала Мама, і здається мені, що в “Goldene Kröne” — чи вгадав?» [3, c. 24]

Відчуття *присутності ТИ* відбувається в тому числі й за допомогою *простору* пам'яті *Іншого*, коли *Я*, бажаючи продовжити в такий — віртуальний — спосіб своє «перебування» разом з *відсутнім ТИ*, провокує *Іншого* на розмову про *Нього*:

[List 38] D. listop[ada] 1834 r. Gen[ewa]	[Лист 38] 7 listop[ada] 1834, Жен[ева]
«Nie uwierzysz, Mamo, jak mi miło się zrobiło, razem słysząc Mamy imię, patrząc na kogoś, co był kiedyś z Tobą, co jeszcze może kiedyś będzie razem. Przez całą wieczерę nadskakiwałem jej i ciągną prowadziłem rozmowę». [3, c. 207]	«Не повіриш, Мамо, як мені одразу зробилося мило почути ім'я Мама, дивитись на когось, хто був колись з Тобою, хто ще колись може буде з Тобою разом. Впродовж усієї вечері я підходив до неї і постійну підтримував розмову». [3, c. 94]

Постійна *присутність* образу матері скрашувала поетові його самотність, яку він гостро відчував:

[List 38] G[enewa], d. 5 lutego 1835 r.	[Лист 40] Жен[ева, 3 лютого 1835 р.
«Teraz nie mam nikogo, co by mi najmniejszą chwilę życia przyjazną rozmową skrócić — nikogo, co by mię przyjaźnie za rękę ścisnął. Wina to mego odludnego życia, wina miejsca, w którym żyję — na koniec mam w sobie coś, co tak na ludzi działa, że nigdy ze mną spoufalić nie mogą». [3, c. 218]	«Я тепер не маю нікого, хто б мені хоч невеличку мить життя скоротав дружньою розмовою — нікого, хто мене приязно стиснув за руку. Виною тому моє відлюдне життя, місце, в якому я живу, врешті маю в собі щось, що так впливає на людей, що ніколи не можуть зі мною зблизитися». [3, c. 105]

У цьому уривкові повертає до себе особливу увагу словосполучення «*przyjazną rozmową*», яке свідчить про загальнолюдську цінність — дружбу (*przyjaźń*). Але в контексті епохи, у котру жив і творив Ю. Словацький, ця цінність набирала особливої ваги. Характерним є його зізнання, що йшло з глибин поетового серця: «... nade wszystko braknie mi przyjaźni» [3, c. 181] («...над усе — бракує мені приязні» [3, c. 64]). Як відомо, у філоматів і в А. Міцкевича концепт *przyjaźni* відіграв

важливу смислотворчу роль у художній системі їхніх творів, а сама дружба слугувала моральним постулатом у життєтворчості загалом. *Przyjaźń* — наріжний камінь у концепції людини в поколінні переломної епохи — між просвітництвом і романтизмом, — що передувало поколінню Ю. Словацького. Навколо проблеми *przyjaźni* у філолатів точилися палкі дискусії, *przyjaźń* оспівувалася у віршах [9, с. 107–124]. І не випадково її мотив бринить у його листах. Ось чому Ю. Словацькому — а він пишався дружбою з матір'ю — було важливо, щоб і в її душі він — *відсутній фізично* — був *присутнім* постійно: «*Droga. Kochana Mamó! Tylko Ty nie opuszczaj mnę myślą swoją, bo tak, to mniej jestem samotny niż wielu ludzi, bo wiem, że posiadam coś, czego mi ludzie zazdrościć mogą — Twoje przywiązanie*» (курсив мій. — Л. О.) [3, с. 214]. («Дорога Мамо! Тільки Ти *не залишай мене у своїх думках*, бо так я менш самотній, ніж багато з людей, бо знаю, що володію чимось, що може викликати людську заздрість — твоєю прив'язаністю [3, с. 101]»).

Звичайно, стан *самотності*, яку відчував Ю. Словацький, не був однозначним. З одного боку — це трагічна екзистенція людини, що знайшла своє поетичне втілення у філософській поемі «*Król-Duch*» («Король-Дух», 1845 — 1849) [7, с. 675–676; 9, с. 187–196]. З другого боку, інший тип *самотності* (*самотність / усамітнення*) був для поета формою екзистенції, умовою для самореалізації. Усамітвившись — навіть в товаристві — поет глибоко, до потрясіння душі переживав бачене. Як свідчать листи Ю. Словацького, різноаспектний простір — передусім природний — пробуджував у нього творчу уяву, в якій яскраво предстала перед ним епоха, котра знайшла своє втілення в його безсмертних творах. Невипадково Антоні Малецький (1821–1913) озаглавив свою багатотомну працю — «*Juliusz Słowacki: jego życie i dzieła w stosunku do współczesnej epoki*». Цим дослідник визначив ракурс висвітлення поетом свого часу як погляд із середини епохи. У зв'язку з цим «Листи» чим далі, тим більш набувають рис свідчення й історичності. Треба зазначити, що сприйняття інформації, яка міститься в «Листах...» *реципієнтом / сучасником і реципієнтом наступних часів*, неоднакова. Насамперед змінюється мотивація в ставленні до інформативної частини епістолярію.

Реципієнт / сучасник є адресат, в листах до матері — це Саломея Словацька-Бекю. Ю. Словацький, заспокоюючи матір, водночас задовольняє її духовні потреби — цікавість до того, що відбувається, любов до мистецтва і прагнення пізнати світ. Мандруючи по Європі і розповідаючи про це в листах, поет компенсує ту обмеженість вражень від світу в Саломеї, що є наслідком її постійного перебування «*w glinianym domku — w cichej dolinie krzemienieckiej*» [3, с. 233] («*в глиняній хатці в тихій кременецькій долині*» [3, с. 123]). Ю. Словацький, змінюючи місце своєї *присутності* на європейському просторі, змальовуючи бачене, пережите і естетично ним оцінене, розкриває для матері культурний і мистецький стан Європи та його зміст. Проте *чужий* простір викликав у поета картини *простору* свого, рідного — і він в уяві своїй змальовує Кременець. Самотність і туга за рідними по крові і духу примушують Ю. Словацького просити матір, щоб вона детально описувала у своїх листах кременецькі види.

Для реципієнта наступних поколінь «Листи...» — дорога до пізнання минулого і розуміння людей того часу, в тому числі й самого поета, про що писав І. Франко.

Описана поетом місцевість, зустрічі з людьми, враження від них, численні деталі побуту — все, що слугувало в листах створенню *ефекту присутності* матері — згодом створюють ефект *присутності* для *відсутнього* в ті часи реципієнта. Щирий поетів голос, який лунає з надр минулої епохи, якби втягує його, що перебуває зовні, в її межі. А стильові особливості приватних листів створюють йому умови для сприйняття давно вже добре відомого як вперше почутого, тобто *одивлено* або *очуднено* (від рос. *остранение*. — В. Шкловський). Особливо це відчувається, коли йдеться про події в літературі та мистецтві. Так, в листі, де сповіщається про появу в світі «Пана Тадеуша», вираз «*Adam... wydał...*» скорочує часову дистанцію між нашим сучасником і Ю. Словацьким. Дружне згадане ім'я старшого поета — *Adam* — замість його прізвища — *Мицкевич* або *Адам Мицкевич* — вносить відчуття товариства... Вираз «*Adam... wydał...*» викликає цікавість і бажання прочитати невідому ще поему. Реципієнт разом з автором листа опиняється в становищі *очікування*, в становищі людини, яка має ось-ось вперше відкрити цей текст. І осторонь залишається весь багатий рецептивний досвід:

[List 37] D. 18 grudn[ia], Gen[ewa]1834	[Лист 37] Женева, 28 вересня 1834 р.
«Adam w Paryżu wydał nowy poemat w dwóch tomach pt. <i>Pan Tadeusz</i> czyli ostatni zajazd na Litwie w 1811 r. <i>powieść szlachecka</i> . Nie czytałem jeszcze tego nowego utworu, bo mi go jeszcze nie przysłano. Cieszę się zawsze, ile razy nowego co wychodzi, bo dla literatury naszej nie tylko trzeba, aby było dobre, ale też aby i wiele było — inaczej, zawsze francuszczyzna będzie w modzie».	«Адам в Парижі видав нову поему в двох томах “Пан Тадеуш або останній наїзд на Литву в 1811 р. повість шляхецька”. Я ще не читав цього нового твору, бо його ще не надіслали. Радію завжди, як тільки щось нове виходить, бо для нашої літератури не тільки треба, щоб було добре, але й також, щоб багато було — інакше французьке завжди буде в моді».
[3, с. 204]	[3, с. 91]

У наступному листі міститься вже схвальний відгук Ю. Словацького і порада матері: «Chciałbym, abyście ten poemat prędko czytać mogli» [3, с. 214].

[List 39] D. 18 grudn[ia], Gen[ewa]1834	[Лист19] Д. 18 грудня 1834, Женева
«Adama nowy poemat obudził we mnie także wiele dźwięków przeszłości. Bardzo piękny poemat — podobny do romansu W. Scotta, wierszem napisanego».	«Нова поема Адама також збудила в мені багато відзвуків минулого. Дуже гарна поема — подібна до роману В. Скотта, написаного віршами».
[3, с. 214]	[3, с. 101]

В обох листах бринить відгук історичної епохи в особливостях її культурного стану і художньо-естетичних прагнень. Треба зазначити, що конкретними культурно-історичними, епохальними ознаками в епістолярії Ю. Словацького слугує

вже тільки згадування ним прізвищ і назв творів, які виконують широкі інтертекстальні функції.

Не менш важлива для розуміння внутрішнього світу поета і його епохи та роль / свідчення, що належить датуванню листів і позначенню місць його перебування, тобто фізичної *присутності*. Ю. Словацький фіксував події тієї миті, яка щойно відбувалася до моменту написання листа, але в момент написання подумки — віртуально — він був *присутнім* в родинному домі і вів щиру бесіду з коханою Мамою. Водночас, розкриваючи свою душу, мимоволі складав уявлення і про свої погляди на людину.

[List 33] Gen[ewa], 1834 r.27 kwiet.	[Лист19] Женева, 27 квітня 1834 р.
<p>«Prawdziwą rozkoszą dla mnie są oba Kochanowscy. Co dzień odczytuję ich dzieła. Jak ten Jan K[ochanowski] był spokojny i szczęśliwy w swojej chacie — z żoną, z dziećmi. Pod wyniosłą lipą Czapnolesia musiał sobie po obiedzie zasypiać — i do tej lipy tak piękne wiersze napisał. Prawdziwie mu zazdroszczę jego chaty — lipy — żony — dzieci — i czasów szczęśliwych, w których żył... Ja teraz zmierzam do spokojności — i wszystkie moje nauki i książki, których używam, zmierzają do tego, abym w sobie filozoficzną piękność moralną utworzył. <...> czuję w sobie jakąś spokojność, natchniętą przez godność natury człowieka».</p> <p>[3, c. 187]</p>	<p>«Справжньою насолодою для мене є обидва Кохановські. Щодня читаю їх твори. Як цей Ян К[охановський] був спокійним і щасливим у своїй хаті — з жінкою, з дітьми. Під високою липою Чорнолісся, певно, собі по обіді засинав — і про цю липу такі гарні вірші написав. Насправді заздрю йому за його хату, липу, жінку, дітей — за часи щасливі, в яких жив... Я тепер прагну до душевного спокою і всі мої заняття і книжки, які читаю, повинні допомогти мені досягнути філософської мудрості і моральної довершеності. <...> відчуваю в собі якусь рівновагу, яку дає людська гідність».</p> <p>[3, c. 70]</p>

Вираз: *spokojny i szczęśliwy w swojej chacie* — дозволяє стверджувати, що Ю. Словацький віддає перевагу родинним цінностям і тяжінням до волі, повного вираження своєї особистості. І тим самим поет, *відчуваючи в собі рівновагу, прагнучи до душевного спокою*, входить своїми ідеальними уявленнями про людину і світ у широкий контекст красного письменства, що охоплює різні літератури різних епох. Насамперед відчутний перегук між висловом Ю. Словацького з віршем Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати», М. Лермонтова «Выхожу один я на дорогу» і строфою пушкінського «Евгения Онегина» (розділ «Путешествіе Онѣгина»): «Мои желанія — покой, / Да щей горшок, да сам большой» [2, с. 203]. Враховуючи те, що О. Пушкін курсивом указав інтертекстуальність вислову: *Да щей горшок, да сам большой* — це цитата з А. Кантемира (Ю. Лотман), — підкреслимо, що це свідчить про суголосність Ю. Словацького із поетом XVIII століття. Іншими словами, Ю. Словацький у своєму столітті, а також у століттях пройдеших і майбутніх діалогічно посідає центральне місце. Концепт *Дому* в «Листах до матері» — символу захищеності, свободи, родинного щастя, душевного *покою* як

умови для творчої діяльності — дозволяє розглянути гуманістичні ідеали польського митця в їхній співзвучності з тими ідеалами, що утверджують Л. Леонов у драмі «Золотая карета» і Десанка Максимович у своїй ліриці, перефразувавши відомий вираз «хліб і сіль», і поглибивши філософський його зміст, який із давніх-давен у слов'ян символізує вірність і багатство. Тим самим письменники спрямували думку реципієнта до актуальної в нашому сьогоденні евангельської притчі — «Відділай плевели від пшениці».

А фраза: «Prawdziwie mu zazdrościć jego chaty — lipy — żony — dzieci — i czasów szczęśliwych, w których żył...» («Насправді заздрю йому за його хату, липу, жінку, дітей — за часи щасливі, в яких жив...»), — діалогічно співвідноситься з блоківською констатацією душевного стану не лише окремої людини, а й всього народу в бурному лихолітті ХХ ст.: «Покой нам только снится. <...> Покоя нет ...» [1, с. 26].

«Листи до матері» опосередковано складають уявлення про те, що цінував польський поет в людях. Це — насамперед **добре серце, альтруїзм, доброчинність**, риси до яких він повертає увагу, характеризуючи своє оточення і які проявляє особисто у своєму ставленні до інших. Але головне своє кредо він формулює безпосередньо і категорично: «Tak nienawidzę czczo żyjących ludzi...» [3, с. 195] («Ненавиджу людей, які порожньо живуть...» [3, с. 79]).

Висновки. На завершення треба зазначити, що навіть побіжний огляд змісту «Листів до матері» Ю. Словацького дозволяє дійти висновків, що епістолярій польського поета потребує поглибленого вивчення в найширшому контексті красного письменства і філософії, що є виміри, які лише позначені в літературознавстві, але не досліджені в повній мірі. Мається на увазі передусім поетика вимушеного красномовного *мовчання*, яке яскраво характеризує історичний час і має безпосереднє відношення до концепції людини і світу. До таких тем, зокрема, відноситься і тема «Ю. Словацький і А. Міцкевич», яка не може бути сприйнята лише з історико-літературних позицій.

Отже, компаративістичні студії епістолярію Ю. Словацького ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блок А. Стихотворения и поэмы: В 2 т. Библиотека поэта. Малая серия / А. Блок. — М.: Сов. писатель, 1961. — Т. 2. — 459 с.
2. Пушкин А. Евгений Онегин // Пушкин А. Полн. собр. соч.: В 10 т. Изд. 2 / А. Пушкин. — М., 1956–1958. — Т. V. — С. 9–213.
3. Словацький Ю. Листи до матері (Вибрані із кременецькими мотивами / пер. з польськ. Маргарити Гецевич; [упорядкув. та вступ. сл. Тамари Сеніної — директора обласного літературно-меморіального музею Юліуша Словацького в м. Кременець; літ. ред. Світлана Винниченко]. — Тернопіль–Кременець: ТзВО «Терно-граф», 2009. — 248 с. (Скарби епістолярної спадщини Юліуша Словацького).
4. Сухомлинов О. Польсько-українське культурне пограниччя у прозі Ярослава Івашкевича (топіка і функціональність) / Олексій Сухомлинов. — Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. — 192 с.
5. Хайдеггер М. Время и бытие. Статьи и выступления. Пер. с нем. / Мартин Хайдеггер. — М.: Республика, 1993 — 447 с. — (Мыслители XX в.).

-
6. Франко І. Юліуш Словацький і його твори // Франко І. Твори: у 20 т. Літературно-критичні статті. — Т. XVIII / Іван Франко. — К. : Державне видавництво художньої літератури, 1955. — С. 133–145.
 7. Literatura polska. Encyklopedia PWN. Epoki literackie, prądy i kierunki, dzieła i twórcy. — Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2007. — 862 s.
 8. Witkowska A. Literatura romantyzmu / Alina Witkowska. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2003. — 429 s.
 9. Witkowska A. Równieśnicy Mickiewicza / Alina Witkowska. — Warszawa : PW Wiedza Powszechna, 1962. — 326 s.